

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΕΒΔΟΜΟΥ ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ*

Το Βυζάντιο, κατά τον 7ο αιώνα, διανύει μία από τις πλέον ενδιαφέρουσες περιόδους της ιστορίας του. Αυτό οφείλεται στην σχετική έλλειψη σύγχρονων πηγών, καθώς και στις πολλαπλές ζυμώσεις που υφίσταται ο Βυζαντινός κόσμος, τόσο σε ιστορικό, όσο και σε γεωγραφικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο¹.

Από την άλλη πλευρά, και παρά τις δύσκολες στιγμές που περνά η αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολεως, αυτή παραμένει η μόνη αναμφισβήτητη κληρονόμος και συνεχιστής του παλαιού Ρωμαϊκού κράτους, για ολόκληρη την Ευρώπη, το δυτικό τμήμα της οποίας, κατακλύζεται ήδη από μία πληθώρα Γερμανικών βασιλείων και μικρότερων ηγεμονιών. Έτσι, ο Βυζαντινός αυτοκράτορας παραμένει η «κεφαλή του κόσμου» (*Caput Mundi*), ακριβώς όπως ο πάπας διαμορφώνεται σε πνευματική κεφαλή για τη Δυτική Ευρώπη. Ωστόσο, ο αυτοκράτορας και η πρωτεύουσά του απέχουν ήδη πολύ γεωγραφικά, και ακόμη περισσότερο πολιτιστικά για τους δυτικούς συγγραφείς. Η απόσταση αυτή επιτείνεται από το γεγονός ότι οι πηγές που εξετάζουμε, δεν είναι πρωιμότερες του 8ου αιώνα, με τον μεγάλο Λογγοβάρδο ιστορικό Παύλο Διάκονο (720-περίπου 799), ως την πιο πρόωμη πηγή. Παρά το γεγονός αυτό, μεταγενέστεροι και χρονικά και γεωγραφικά αποστασιοποιημένοι συγγραφείς, έχουν πλήρη συνείδηση ότι η μία και ενιαία αυτοκρατορία έχει ως επίκεντρο την Κωνσταντινούπολη και τον Βυζαντινό αυτοκράτορα κατά τον 7ο αιώνα, στο βαθμό φυσικά που προσθέτουν κάτι και όταν δεν αντιγράφουν, απλώς, προγενέστερες πηγές. Η συνείδηση αυτή γίνεται εμφανής, καθώς οι ίδιοι συγγραφείς διαφοροποιούνται με αφετηρία τη βασιλεία του Καρόλου του Μεγάλου (768-

* Το παρόν αποτελεί τμήμα μίας ευρύτερης μελέτης για τον Βυζαντινό 7ο αιώνα και τις δυτικές πηγές, η οποία δημοσιεύθηκε στον τιμητικό τόμο *Aureus*, σσ. 1-18, που εκδόθηκε προς τιμήν του Καθηγητή Ευάγγελου Κ. Χρυσού το 2014. Παρουσιάστηκε ως ανακοίνωση στην *Β' Επιστημονική Διημερίδα του Τομέα Αρχαίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας* του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (14-15/5/2010). Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανώνυμους κριτές για τις πολύ εποικοδομητικές παρατηρήσεις τους, οι οποίες συνέβαλαν καθοριστικά στην αρτιότερη παρουσίασή του.

1. Κουντούρα-Γαλάκη 2001, παντού.

814), και αναφέρονται στον Βυζαντινό αυτοκράτορα με τον τίτλο *Imperator Graecorum/Imperator Constantinopolitanus*. Το σημείο αυτό είναι ιδεολογικά υψίστης σημασίας, καθώς αποδεικνύει την εξακολούθηση της παραδόσεως που θέλει την απόδοση του τίτλου του Ρωμαίου αυτοκράτορα στον Βυζαντινό, μέχρι και τα μέσα του 8ου αιώνα, οπότε προφανώς εμπεδώνεται η λογική στη Δύση, ότι η ανάρρηση στο Βυζαντινό θρόνο της αυτοκράτειρας Ειρήνης (797-802) ουσιαστικά αφήνει έναν αυτοκράτορα ως αυτοκράτορα των Ρωμαίων, δηλαδή τον Κάρολο το Μέγα. Επομένως, για την παρούσα έρευνα δεν υπάρχει τόσο ιδεολογικό ενδιαφέρον, όσο ιστορικό, δηλαδή, πώς ένας ιστορικός στην απώτερη Δύση, και συνήθως σε μία μεταγενέστερη εποχή, βλέπει τους αυτοκράτορες του 7ου αιώνα, ποιά γεγονότα εμφανίζονται ως σοβαρά, τί επισημαίνεται, τί παραλείπεται, και, ενίοτε, πώς σκιαγραφούνται οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες της εποχής, καθώς, -και αυτό κατά την άποψή μας, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον-, το γεγονός ότι εισρέουν και φανταστικά στοιχεία. Αυτά, όπου υπάρχουν, θα προσπαθήσουμε να αιτιολογήσουμε, και παράλληλα, θα επιχειρήσουμε την εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων για το τι γνωρίζουν οι Δυτικές πηγές για τον Ηράκλειο. Οδηγό βασικό για τη συγκεκριμένη έρευνα, αποτελεί η ηλεκτρονική απόδοση των καλύτερων εκδόσεων των πηγών της σειράς *Monumenta Germaniae Historica (eMGH)*, ένα μεγάλο μέρος των οποίων έχει κυκλοφορήσει σε πολλαπλές εκδόσεις μέχρι σήμερα, από τον οίκο Brepols της Louvain. Είναι φυσικό, ότι οι πηγές που περιέχονται στους δίσκους που έχουν κυκλοφορήσει, δεν αποτελούν το πλήρες σύνολο. Ωστόσο, η συλλογή αυτή έχει το μεγάλο πλεονέκτημα της εύρεσης, κατά παράταξιν εξέτασης, και σχολιασμού, με βάση μία συνολική εικόνα και όχι επί μέρους περιπτώσεις. Αυτό μπορεί να μας βοηθήσει σε μία γενικότερη εξαγωγή συμπερασμάτων για την εικόνα των αυτοκρατόρων σε πολλές και απομακρυσμένες μεταξύ τους περιοχές της Δυτικής Ευρώπης.

Για τις δυτικές πηγές η βασιλεία του Ηρακλείου δεν έχει κανένα στοιχείο από τη δραματική αντιμετώπιση των γεγονότων και της εν γένει καταστάσεως από τις Βυζαντινές πηγές. Αυτό που κυρίως απασχολεί τις δυτικές πηγές είναι η άνοδος του στον θρόνο, η οποία αποδίδεται με διάφορες χρονολογίες, η νίκη του επί των Περσών και η επιστροφή του Τιμίου Σταυρού, η απαγωγή του οποίου τοποθετείται με ασάφεια, είτε στη βασιλεία του Φωκά, είτε σε αυτήν του Ηρακλείου, αλλά και η επιστροφή των αιχμαλώτων πίσω στα Ιεροσόλυμα. Τους δυτικούς απασχολεί ακόμη ο οικογενειακός του βίος και η χρονολόγηση των διαδόχων του, εξαιρετικά λανθασμένη σε πολλές περιπτώσεις, η αποδοχή των κακών συμβουλών του πατριάρχη Σέργιου (610-638) για την υιοθέτηση του Ευτυχιανισμού, όπως θεωρούν οι δυτικές πηγές τον Μονοθελητισμό, η υδροφοβία του αυτοκράτορα, και, χωρίς να γίνεται συνειδητά κατανοητή η σημασία της, η Αραβική εξάπλωση και η απώλεια των ανατολικών περιοχών της Αυτοκρατορίας. Η Αραβική πολιορκία της Κωνσταντινούπολης το 626, είναι παντελώς άγνωστη και οι Άραβι γενικά μνημονεύονται ως

επιδρομείς του Ευρωπαϊκού χώρου.

Ωστόσο, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες αν και αρκετά αντιφατικές, είναι και ορισμένες πληροφορίες σχετικές με το θάνατο του προγενέστερου αυτοκράτορα Φωκά τον Οκτώβριο του 610. Ορισμένες πηγές μνημονεύουν τον αποκεφαλισμό του από τον Ηράκλειο. Μία πηγή, πάντως, αφηγείται ότι, καθώς ο Φωκάς έριξε όλους τους θησαυρούς του κράτους στη θάλασσα, αναφωνώντας ότι αυτό ήταν ένα δώρο προς τον Ποσειδώνα, με εντολή της συγκλήτου, ο ίδιος ρίχτηκε στη θάλασσα, αφού του είχαν προσδέσει μία βαριά πέτρα στο λαιμό *Cum enim Heracliuspatricius esset universarum Affricae provinciarum, et Focas imperium nequissime regeret, et modo amenitiae thesauros in mareproiceret, dicens se Neptuno munera dare, senatores cernentes quod vellet imperium per stultitiam destruere, factions Heraclii Focatem apprehensum manibus etpedibus truncatis, lapide ad collum ligato, in mare proiecerunt, et Heraclius consensu senatus sublimatur in regnum anno 607 [sic]*². Η εκδοχή αυτή δεν μνημονεύεται σε καμία Βυζαντινή πηγή, καθώς η γενικά αποδεκτή άποψη είναι ότι ο Φωκάς εκτελέστηκε, και το σώμα του πυρπολήθηκε σε δημόσια τελετή στο Φόρο του Βόος.

Μέσα στο πλαίσιο αυτών των γεγονότων, ο Ηράκλειος δίνει τροφή για την ανάπτυξη προσωπικών και ρομαντικών στοιχείων, που αρμόζουν καλύτερα στους ιππότες του δυτικού μεσαίωνα. Έτσι, ο αυτοκράτορας φονεύει σε μονομαχία τόσο τον ίδιο το Χοσρόη, ο οποίος παρομοιάζεται και με δράκοντα, όσο και το διάδοχό του και μάλιστα στο Δούναβη *Et liberpontificalis etplures hystoriae / Non tacent de Constantino, quod sit vir memoriae. / Quem amavit speciali deus privilegio, / Nam crux eum agregavit caelesti collegio. Cosdroe tulit hoc lignum, quo nichil sacracius / Illudque recuperavit virfortis Heraclius Monomachicepugnando Cosdroe cumfilio, / Cuius cephalum truncavit domini auxilio. - Tercio vero imperii sui anno Cosdroe rex Persarum multas Romanorum terras cepit et devastavit, cepit namque Damascum et similiter cepit debellare Jerusalem et venerabilia eius loca igne conflagravit, populum eius captivum abduxit, una cum patriarcha eiusdem urbis, venerabili Zacharia, preciosum eciam sanctissime crucis lignum, quod Helena ibidem deposuit, secum in Persidem transportavit. Et licet anno eius VIII. Eraclius <pacem> a Persarum regepeteret et non impetravisset, tamen anno XII. contra eum procinctum movet etprimo ducibus eius Sarabalgam et Sabarsam, Sarim et Razaten fuis multas municiones cepisset, post singulari congressu, quem monomachiam dicimus, in ponte facto super Danubio*³. Μάλιστα, σε κείμενο με εσχολο-

2. Hugo abbas Flaviniacensis [δεύτερο μισό του 11ου αιώνα], *Chronicon (MGHSS8)*, βιβλ. 1, σ. 323, στ. 17 εξής.

3. Benzo de Alba, *Ad Heinricum IV. imp. libri VII (MGHSS Rer. Germ. 65)*, βιβλ. I, κεφ. 1, σ. 92, στ. 17 εξής. Thomas Ebendorfer, [1378-1464], *Chronica regum Romanorum (MGH SS Rer. Germ. N.S. 18)*, βιβλ. III, σ. 265, στ. 6 εξής.

γικά στοιχεία, η μονομαχία με τον Πέρση βασιλιά παίρνει τη μορφή μονομαχίας του αρχάγγελου Μιχαήλ με τον οποίο ταυτίζεται ο Ηράκλειος, και του δράκοντα, με τον οποίο ταυτίζεται ο Χοσρόης *Cosdras enim blasphemavit nomen Dei et dicebatse esse Deum, aedificans secundum posse suum caelum et ostendit se, tamquam essetDeus, sicut in Exaltatione sanctae Crucis legitur. Econtra Eraclius dicebat: Quis ut Deus? et in hoc usurpavit sibi nomen Michael, qui cum angelis, id est cum nuntiis -nam Graece angeli nuntii vocantur -et ministris suis pugnavit cum dracone, id est cum Cosdra⁴.*

Η μεταμόρφωση του Ηρακλείου, ωστόσο, δεν σταματάει εδώ. Η ραγδαία εξάπλωση των Αράβων, η οποία σηματοδότησε και την οριστική αποτυχία του επανακτητικού έργου του, συνδυάζεται με τη γνώση που αυτός είχε, καθώς, από την πηγή αυτή μαθαίνουμε ότι δήθεν πέρα από αυτοκράτορας, υπήρξε μαθηματικός και αστρολόγος. *Eraclius interea a Sergiopatriarcha seductus, heresi Euticianiana inficitur; in superfit mathematicus et astrologus. Tunc per constellationes cognovit, quod homines circumcisi essent eius imperium vastaturi. - Ex in exaltacionis sancte crucis festum cepit in ecclesia celebrari. Igitur huiusgestis Eraclius imperator a Sergio patriarcha, quem alii Serinus vocant, et Cyro Alexandrino, qui Monothelitarum heresim et Euthicii, que in Christo negat duas voluntates et naturas predicabant, deceptus est et Euticianus efficitur. Factus est etiam astrologus, previdit in astris regnum suum circumcisos vastaturos et arbitrans hoc fieri per Judeos missis nunciis ad Dagobertum regem Francorum omnes Judeos postulat baptisari, quod et Persarum, quod tunc virtute sua iugum Romanorum excusserat, expulso rege Hormisda [sic] Arabes usque ad hec temporapossiderunt⁵.* Αξίζει να σημειωθεί δε, ότι γίνεται συνειδητή προσπάθεια να συνδυαστεί η γνώση των δύο αυτών επιστημών, με την κακοδοξία του αυτοκράτορα, ο οποίος ακολούθησε την αίρεση των Μονοθελητών. Ακόμη, παρατηρεί κανείς, ότι, όσο μεταγενέστερες είναι οι πηγές, τόσο και περισσότερα στοιχεία προστίθενται. Έτσι, για τον Thomas Ebendorfer, είναι η δραστηριότητα των Ιουδαίων η οποία προκαλεί και την επιτυχή προέλαση των Αράβων. Ως εκ τούτου, ο Ηράκλειος παραγγέλλει στον βασιλιά των Φράγκων Δαγόβερτο (629-638/9), να αναγκάσει τους Ιουδαίους να βαπτισθούν, γεγονός για το οποίο ο Bernard Bachrach σωστά εκφράζει σοβαρές αμφιβολίες⁶. Ακόμη και το ότι το γεγονός αυτό μνημονεύεται, δείχνει πως η αυτοκρατορική «κέλευσις», θεωρεί-

4. Alexander Minorita, [μοναχός από τη βόρειο Γερμανία που το 1230 τελείωσε ένα ιδιαίτερα δημοφιλή στο μεσαίωνα σχολιασμό της Αποκάλυψης], *Expositio in Apocalypsim MGH, QQ Geistesgeschichte des Mittelalters*. 1, κεφ. 12, σ. 264, στ. 21 εξής.

5. Gotifredus Viterbiensis, *Pantheon* (a.o.m. -1186 [1191]) (*MGHSS* 22), Particula XXII, κεφ. 28, σ. 196, στ. 42 εξής. Thomas Ebendorfer, *Chronica regum Romanorum (MGHSS Rer. Germ. N.S. 18)*, βιβλ. III, σ. 266, στ. 1 εξής.

6. Bachrach 1977, σσ. 56-58.

ται, για την περίοδο αυτή, απόλυτα σεβαστή από τις μεταγενέστερες δυτικές πηγές, οι οποίες κάλλιστα, θα μπορούσαν να την αγνοήσουν. Υπάρχει, ωστόσο, μία αντίφαση, καθώς ο αυτοκράτορας, ο οποίος αντιλαμβάνεται ότι η καταστροφή θα προέλθει από το «περιτετηγμένο έθνος», εικάζει ότι αυτό είναι οι Ιουδαίοι, και προτείνει τα ανάλογα μέτρα εναντίον τους στον Δαγόβερτο, ενώ στην πραγματικότητα, η καταστροφή θα προέλθει από τους Μουσουλμάνους⁷.

Το κύρος όμως που ο Ηράκλειος διαθέτει, φαίνεται από την αναγωγή σε αυτόν, της καταγωγής ενός μοναχού, του Αββά Meneleus, ο βίος του οποίου γράφτηκε τον 11ο αιώνα, και είναι βέβαιο, ότι ο συντάκτης του αγνοεί παντελώς την ιστορική πραγματικότητα *Origo beati Menelei claro de fonte manavit, ex magni scilicet imperatoris Heraclii prosapia. Nam Heraclius imperator genuit Chobar et Modestum Iherosolimorum episcopum, Chobar autem Agor; Agorgenuit Amanulfum, Amanulfus genuit Meneleum... Hicex illiusEraclii imperatorisgenealogia descendens,patrem habuit nomine Amanulfum, qui et attavum habuit ipsum imperatorem Heraclium. Huius itaque beati Menelei predictus pater Amanulfus genitorem habuit nomine Agor. Is ab Hierosolimis ob amore Dei beati Martini Turonis expetens suffragia, post aliquantos dies Andegavis pagi propinquos pervenit ad terrarum fines; ubi sicut vir nobilis nobiliter deducens vitam et nobilem copulans sibi Raganildem in coniugio coniugem, ex ea genuit iam dictum Amanulfum, beati Menelei patrem inclitum*⁸.

Αλλά και ο θάνατος του Ηρακλείου, ο οποίος υπήρξε επώδυνος, εξηγείται από ορισμένες πηγές ως θεία δίκη για την αιμομεικτική σχέση που συνήψε με την δεύτερη σύζυγο, την ανηψιά του Μαρτίνα, καθώς και από τη μεταστροφή του στην «αίρεση του Ευτυχούς», όπως χαρακτηριστικά, αποδίδεται ο μονοθελητισμός. Πουθενά δεν γίνεται κατανοητή η ανάγκη που έσπρωξε τον αυτοκράτορα να αποπειραθεί να συνδιαλλαγεί με τους μονοφυσίτες. Έτσι ο abbas Hugo Flaviniacensis σημειώνει *Cum iam Hierosolimispropinquassent, [sc. Arabes), Heraclius videns, quod non posset eis resistere, nimio amaritudinis merore adreptus, ad utimum infelix Euthicetis heresim sectans et Christi cultum relinquens, habens uxorem filiam sororis suae, post annum regni sui 27. crudeliter vitam finivit*⁹.

7. Geary 2003· Ullmann 1909, σελ. 5 και σημ. 8. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή Ε. Χρυσό για την υπόδειξη.

8. *Vita Menelei abb. Menatensis (MGHSS Rer. Merov. 5)*, σ. 135, στ. 21 εξής. Επίσης κεφ. 1, σ. 136, στίχ. 17 εξής.

9. Hugo abbas Flaviniacensis, *Chronicon (MGH, SS8)*, βιβλ. 1, σ. 323, στ. 53 εξής. Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι μάταιο κανείς να προσπαθήσει να αιτιολογήσει τις χρονολογίες που δίνουν οι δυτικές πηγές, οι οποίες δίστανται σε μεγάλη έκταση.

Τα συμβάντα που έλαβαν χώρα στην Ιταλία, κατά την περίοδο βασιλείας του Ηρακλείου, μνημονεύονται μόνο από δυτικές πηγές. Σύμφωνα με την εξέλιξη των γεγονότων, όταν δολοφονήθηκε ο έξαρχος Ιωάννης, η Βυζαντινή διοίκηση απέστειλε τον πατρίκιο Ελευθέριο, ο οποίος υπήρξε και ευνούχος σύμφωνα με μία μαρτυρία, το 616. Ο τελευταίος τιμώρησε τους δολοφόνους του προκατόχου του, ενώ παράλληλα, κατέστειλε τις τοπικές εξεγέρσεις, με σπουδαιότερη αυτή της Νεάπολης υπό τον Ιωάννη της Conza. Σύντομα, ωστόσο, και ο ίδιος στασίασε, οπότε, με τη βοήθεια του Λογγοβάρδου δούκα Sundarit, αυτός ηττήθηκε και αργότερα συνελήφθη από τους πιστούς στον αυτοκράτορα, στρατιώτες, στο φρούριο Luceoli (σημ. Luciolis), εκτελέστηκε και το κεφάλι του στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη.

Είναι ενδιαφέρον, ότι το βιβλίο των παπών, ο *Liber Pontificalis*, δεν μνημονεύει ολόκληρη την εξέλιξη των γεγονότων, ενώ αντίθετα, ο Παύλος Διάκονος δίνει περισσότερες πληροφορίες. Έτσι, για το βιβλίο των παπών, αυτό που έχει σημασία είναι η τιμωρία των δολοφόνων του προηγούμενου εξάρχου, και η θερμή υποδοχή του Ελευθερίου από τον πάπα Deusdedit (615-618), στη Ρώμη *Huius temporibus veniens Eleutherius patricius et cubicularius Ravenna et occidit omnes qui in nece Iohanni exarchi et iudicibus rei publicae fuerant mixti. Hic venit Roma et susceptus est a sanctissimo Deusdedit papa optime*¹⁰. Η τελευταία αυτή είδηση δεν ενδιαφέρει τον Παύλο Διάκονο, ο οποίος αναφέρεται στην κατάπιξη της στάσης του Ιωάννη της Conza στη Νεάπολη, αλλά και αυτήν του ίδιου του εξάρχου, καθώς και την σύλληψη και καρατόμησή του *Hac aetate Iohannes Consinus invasit Neapolim. Quem de eadem civitate non multos post dies Eleutherius patricius expulit eumque interfecit. Post haec isdem Eleutherius patricius eunuchus imperii iura suscepit. Qui dum a Ravenna Romam pergeret, in castro Luceolis a militibus interfectus est, caputque eius Constantinopolim imperatori delatum est*¹¹. Ο χαρακτηρισμός του Βυζαντινού αξιωματούχου ως *κουβικουλάριου* στο βιβλίο των παπών, και ευνούχου στον Παύλο Διάκονο, είναι πληροφορίες οι οποίες αλληλοσυμπληρώνονται άριστα μεταξύ τους και η αξία τους είναι ιδιαίτερα μεγάλη.

Η πληρέστερη, ωστόσο, αναφορά στα συγκεκριμένα γεγονότα, γίνεται στους *Auctarii Havnienses*, όπου αυτά τα γεγονότα καταλαμβάνουν τρία ολόκληρα μικρά κεφάλαια. Το συγκεκριμένο κείμενο έχει μεγάλη σημασία, πρώτον, γιατί φαίνεται ότι γράφηκε το 640, δηλαδή ελάχιστα χρόνια ύστερα από τα περιστατικά που αφηγείται, προέρχεται από την ίδια την Ιταλία, και είναι ένα κείμενο χωρίς λόγιες φιλοδοξίες, που, μάλλον, έχει ως στόχο να εξυπηρετήσει πρακτικούς στόχους¹². Σύμ-

10. *Liber Pontificalis* (Rec. I) Gesta pontif. Rom., σ. 166, στ. 3 εξής.

11. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* (MGH, SS Rer. Germ. 48), βιβλ. IV, κεφ. 34, σ. 160.

12. MGH, Auct. Ant. τόμ. IX, *Chronica Minora*, σ. 339.

φωνα με την αφήγηση του κειμένου, το οποίο, σημειωτέον, δεν αναφέρεται στην κατατόμηση και την αποστολή της κεφαλής του στασιαστή εξάρχου στην Κωνσταντινούπολη, ο Ελευθέριος πρώτα πολέμησε εναντίον των Λογγοβάρδων. Ηττηθείς δε από τον Sundarit, συνήψε συνθήκη ειρήνης για λογαριασμό των Ρωμαίων της Ρώμης, καταβάλλοντας 500 κεντηνάρια χρυσού ώστε ο βασιλιάς Αγιούλφος (590-616) να μην πολιορκήσει την πόλη. Στη συνέχεια, αφού ο εξάρχος είχε συνάψει ειρήνη με τους Λογγοβάρδους, και με την προτροπή του αρχιεπισκόπου της Ραβέννας Ιωάννη Δ', εξεγέρθηκε και αναχώρησε για να στεφθεί αυτοκράτορας στη Ρώμη. Στο φρούριο *Lucioli*, ωστόσο, αυτός συνελήφθη από πιστά στον αυτοκράτορα, στρατεύματα και εκτελέστηκε¹³.

Σε ό,τι αφορά το αντικείμενό μας, δηλαδή την εικόνα του αυτοκράτορα, θα πρέπει, με βάση τις προαναφερθείσες πηγές, αλλά και τις οψιμότερες όπως τον *Hermannus Contractus*, οι οποίες ακολουθούν τα λεγόμενα του Παύλου Διακόνου και δεν χρησιμοποιήθηκαν ως παραδείγματα, να τονίσουμε ότι η προσήλωσή του στην Χριστιανική πίστη, δεν τον εμπόδιζε να αποδεχθεί μία πράξη που συμβόλιζε την τιμωρία των σφετεριστών σε μία απόμακρη επαρχία, όπως η Ιταλία. Η αποστολή, άλλωστε, της κεφαλής ενός ηττηθέντος σφετεριστή, αποτελούσε και θα αποτελούσε, για αιώνες ακόμη, συνήθη πρακτική.

Συμπερασματικά, μπορεί κανείς να πει ότι ο Ηράκλειος των δυτικών πηγών, είναι ένας αυτοκράτορας με πολλά ακραία στοιχεία. Πιστός Χριστιανός, ο οποίος όμως υπέπεσε και σε αιμομειξία, αλλά και σε αίρεση. Δεινός πολεμιστής, ο οποίος μάλιστα, με τον μανδύα του αρχάγγελου Μιχαήλ, θα νικήσει τον δράκοντα Χοσρόη. Δεινός αστρολόγος και μαθηματικός, που μπορούσε να προβλέψει την Αραβική λαίλαπα, ωστόσο, δεν κατάλαβε ότι το «περιτετμημένο έθνος» δεν ήταν αυτό των Ιουδαίων. Ευσεβής τέλος, Χριστιανός, ο οποίος, όμως, ήταν, στα πλαίσια μίας *Realpolitik*, διατεθειμένος να αποδεχθεί το κεφάλι του δολοφονηθέντος σφετεριστή εξάρχου Ελευθέριου, απόδειξη ότι υπήρχαν αρκετές πιστές δυνάμεις στην Ιταλία. Ίσως η εικόνα αυτή να στερείται του σεβασμού, των κινδύνων και της μεγαλοπρέπειας που αποπνέει ο Βυζαντινός Ηράκλειος. Ωστόσο, ο δυτικός Ηράκλειος, ο οποίος μπορεί να χαρακτηριστεί και πρόγονος ενός ηγούμενου στην απώτερη δύση, αντικατοπτρίζει, ακόμη και μέσα από τα φανταστικά στοιχεία που τον διέπουν, έναν αυτοκράτορα με ιδιαίτερα χαρίσματα, και, οπωσδήποτε, με τεράστιο κύρος.

13. Βλ. Brown 1984, σ. 22, ο οποίος πιστεύει ότι η κίνηση του αρχιεπισκόπου είχε ως στόχο την αποσόβηση μίας ιδιαίτερα επικίνδυνης κατάστασης στα όρια της αρχιεπισκοπής, κάτι που μου φαίνεται μάλλον ανεπαρκές, αν ο ίδιος ο εξάρχος δεν είχε προαποφασίσει αυτή την ενέργεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bachrach 1977 = Bachrach Bernard, *Early medieval Jewish policy in Western Europe*, University of Minnesota press, (Mineapolis 1977).
- Brown 1984 = Brown T. S. *Gentlemen and officers. Imperial administration and aristocratic power in Byzantine Italy A.D 554-800*, (London 1984).
- Geary 2003 = Geary Patrick J., *Die Merowinger. Europa von Karl dem Großen*, (Munchen 2003).
- Κουντούρα-Γαλάκη 2001 = Ε. Κουντούρα-Γαλάκη (επιμ.), *Οι σκοτεινοί αιώνες του Βυζαντίου, 7ος-9ος αι.*, [Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Διεθνή Συμπόσια, 9], (Αθήνα 2001).
- Liber Pontificalis*, έκδ. L. Duchesne, (Παρίσι 1935).
- MGH* = *Monumenta Germaniae Historica*.
1. Auct. Ant = Auctores Antiquissimi, τόμ. 1-14.
 2. QQ = *Quellen zur Geistgeschichte des Mittelalters*, τόμ. 1-24.
 3. SS = *Scriptores Rerum Germanicarum*, τόμ. 1.39.
 4. SS *Res. Merov* = *Scriptores Rerum Merovingicarum*, τόμ. 1-7.
 5. SS *Res. Germ N.S.* = *Scriptores Rerum Germanicarum Nova Series*, τόμ. 1-24.
- Ullmann 1909 = Ullmann Salomon, *Studien zur Geschichte der Juden in Belgien bis zum XVIII Jahrhundert*, (Αμβέρσα 1909), (<https://archive.org/details/studienzurgeschi00ullm>)

PANAGIOTES G. ANTONOPOULOS

e-mail: pantonop@cc.uoi.gr

EMPERORS OF THE SEVENTH CENTURY IN WESTERN SOURCES:
THE CASE OF HERACLIUS

ABSTRACT

In this article an attempt has been made to demonstrate and analyze the portrait of Heraclius as viewed by western sources. Comments on him by western writers, largely reflect legendary powers and characteristics which hardly reflect his picture as shown through Byzantine sources.

A great deal of emulation and exaggeration means that sources of the eleventh and twelfth century grant to him such elements as fighting a duel with the Persian king, as were popular with knights and warriors of the west, unlike the heroic element in Byzantine sources that is kept at more realistic proportions. More interesting however, is the attribution of astronomical and mathematical knowledge to him, and thus the ability to foresee the future, a pure western fabrication. A killer of a dragon and an astrologer and mathematician emperor can well fit with eschatological tastes, largely flourishing in the thirteenth century. Western Heraclius only retains a rudimentary similarity with real Heraclius, and would be totally unrecognized by his Byzantine contemporaries.